

УДК 323.17**ББК 66.5****Наталія Марчук****ПОЛІТИЗАЦІЯ РУСИНЬСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВНУТРІШНІ УМОВИ,
ПРИЧИНИ, ЧИННИКИ**

Розглядаються внутрішні умови процесу політизації русинської ідентичності. Аргументовуються політичні та соціально-економічні чинники активізації русинського питання на території Закарпаття.

Ключові слова: політизація ідентичності, русини, політичні чинники, соціально-економічні чинники.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вивчення та врахування в практиці сучасного державного будівництва й державної політики феномену русинської ідентичності як складової процесів, які впливають на політичні відносини в країні, стан і динаміку індивідуальної та групової свідомості її громадян.

Вітчизняні дослідники розглядають функціонування етнонаціональної сфери в межах нового наукового напрямку – етнодержавознавства. Усебічний аналіз сучасного етнонаціонального розвитку України, осмислення етнокультурного розвитку в контексті життєдіяльності особистості й нації здійснено в працях О.Антонюка, І.Варзаря, В.Горбатенка, В.Євтуха, І.Кресіної, І.Кураса, А.Леонів, Л.Нагорної, В.Наулка, П.Надолішнього, М.Панчука, В.Панібудьласки, Ю.Римаренка, Ф.Рудича та ін.

За останні роки історія, традиційна матеріальна й духовна культура русинів були об'єктом досліджень українських учених. Проте проблеми ідентифікації русинів, стан етнічності, особливості етнокультурних самоідентифікацій, політичних чинників, зумовлених докорінними перетвореннями українського суспільства, залишаються мало-дослідженими. Усе це зумовило **мету** й завдання дослідження.

Корені проблеми русинства – у національній самосвідомості, ідентифікації себе з тим чи іншим етносом, в історичних витоках і культурних традиціях. Недалекоглядно також заперечувати право частини громадян ідентифікувати себе з тією чи іншою етнічною спільнотою, тим більше, якщо територія її проживання межує з ЄС, де так уважно ставляться до національних меншин та їхніх проблем.

Політизації русинської ідентичності сприяли внутрішні умови. Друга половина 1980-х років ознаменувалася тенденцією до посилення етнічної ідентифікації. Повернення до власної історії, посилення впевненості в можливості відродження національної державності спричиняло в титульних етносах республік покликання до суверенного й самостійного розвитку, загострювало відносини з іноетнічним населенням, передовсім з росіянами як представниками найбільш численної і впливової нації, і навіть призводило до протистояння на ґрунті незбігу етнонаціональних інтересів [1, с.159]. У той час український національний рух не мав достатньої єдності, був послаблений регіонально-політичними суперечностями. В умовах загальнодержавної економічної кризи посилювалися регіональні тенденції самовиживання, які загострювали національні відносини, стимулювали антиукраїнські, насамперед антиукраїнськомовні настрої. Нарешті, владно-політична еліта УРСР періоду 1980–1990-х років не мала необхідного досвіду законотворення з національних питань і вирішення проблем функціонування поліетнічної держави. Правові акти СРСР та України того часу лише побіжно торкалися проблем національних відносин. Прийняті закони та інші нормативно-правові акти декларативно проголошували добрі стосунки між етнонаціональними спільнотами, але не закладали необхідних для цього юридичних норм. Відповідно, у час політичного вибору на початку 90-х рр. на Закарпатті склалися сприятливі умови для ренесансу русинського руху.

Важливим чинником, що зумовив політизацію русинської ідентичності, був той факт, що керівництво області також виборювало дедалі ширші елементи самоврядуван-

ня. Так, 19 червня 1990 р. було прийнято протокольне рішення “Про переведення Закарпатської області на засади господарсько-економічної самостійності і самоврядування”, коли “... вся сукупність питань, що безпосередньо торкаються забезпечення життєдіяльності населення, повинні вирішуватись на місцях, а... народногосподарські потреби Закарпатської області фінансуються за рахунок доходів, формуються на її території” [2].

Наступним чинником порушення зазначеної проблематики було створення та діяльність сепаратистськи налаштованих громадських організацій русинів. Так, отримавши схвалення своїх сепаратистських дій і співпрацю з ними обласної влади, Товариство карпатських русинів активізувало роботу. Відповідно, у “Зверненні до населення Закарпатської області” указувалося на окремішність русинського народу, який не є частиною жодного східнослов'янського етносу. 29 вересня 1990 р. товариство опублікувало “Декларацію Товариства карпатських русинів про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки”, суть якої зводилася до того, щоб повернути Закарпаття до рівня жовтня 1938 р., коли воно за мюнхенською змовою стало автономним краєм у складі федеративної держави чехів і словаків [3, с.100].

Епіцентром етнополітичних суперечок на Закарпатті 1990–1992 рр. стала Закарпатська обласна Рада народних депутатів. Унаслідок серпневих подій 1991 р. змінилася політична обстановка в Закарпатті. VI позачергова сесія Ужгородської міської Ради народних депутатів 19 серпня засудила дії нечисленних сепаратистськи налаштованих жителів Закарпаття як такі, що “... суперечать законам та іншим державним актам СРСР та Української РСР” [4]. Незважаючи на те, що дії ужгородських депутатів викликали критику з боку обласного керівництва, уже 23 серпня в Ужгороді міська Рада провела багатолюдний мітинг, у резолюції якого наголошувалося на розпуску Закарпатської обласної Ради, деяких районних Рад, що підтримали хунту, а також забороні обкому КПУ. А 30 серпня 1991 р. Указом Президії Верховної Ради України “Про заборону діяльності Компартії України” було припинено монополію політичної влади однієї партії.

Процесу політизації русинської ідентичності сприяла політична ситуація в Закарпатті, яка була вкрай напруженою. До сесії обласної Ради була надіслана заява демократичних сил Хустщини, у якій указувалося на недоцільності чи навіть провокаційності питання автономії області в даній політичній ситуації [5, с.125]. Водночас сесія Мукачівської міської Ради 27 серпня 1991 р. вирішила просити Закарпатську обласну Раду народних депутатів прийняти рішення про проголошення області “Закарпатським автономним краєм України” та із цього приводу провести обласний референдум. А вже згідно з рішенням від 14 вересня 1991 р. “Про підтримку ініціативи Мукачівської міської Ради народних депутатів про проголошення Закарпатської області Закарпатським автономним краєм” Мукачівською районною Радою було прийнято рішення пропонувати обласній Раді проголосити область “...Подкарпатським автономним краєм з правами автономної республіки”. Депутатам районної Ради пропонувалося провести роз'яснювальну роботу на виборчих округах щодо устрою “багатонаціонального автономного краю” [5, с.130].

У такий час представники націонал-патріотичного блоку виступали за соборність Української держави. Закарпатська обласна організація Народного руху України разом з іншими українськими політичними партіями та громадськими об'єднаннями організовували мітинги, різного роду протести, аж до голодування. Першого жовтня 1991 року національний прапор українського народу був установлений на будинку обласної Ради. Хоча кандидат на посаду Президента України Левко Лук'яненко змалював перспективу незалежної України, усе ж русини не прислухалися до думки більшості, і член виконкому Товариства карпатських русинів І.Калабішка заявив, що “русини є, були і будуть!”, виступив за автономію й повернення національності “русин” [3, с.101]. Політизації питання русинської ідентичності всіляко сприяла постпартійна номенклатура, яка зуміла мобілізувати населення краю, вдало використовуючи регіональний патріотизм закарпатців.

Ідеї політизації русинської ідентичності, окремішності закарпатців підтримували як уже створені русинські організації (Підкарпатська республіканська партія, Демократична ліга національностей та Асоціація нерадикальних демократів), так і новостворені організації неорусинського спрямування, що активно пропагували перспективу самоврядності.

Український учений-політолог Май Панчук відмічає, що русинський рух, реанімований у всіх країнах, де проживають українці-русини, постає ніби відповідно до жорстко контрольованого плану, а русинські організації виникають здебільшого за один 1990 рік: Товариство підкарпатських русинів у Закарпатті (лютий 1990 р.), Русинська Оброда у Меджилабірцях (Чехословаччина, березень 1990 р.), Товаришення лемків у Легниці (Польща, квітень 1990 р.), Об'єднання приятелів Прикарпатської Русі в Празі (жовтень 1990 р.), Руска Матка у Воєводині (грудень 1990 р.) та ін. [1]. Так, 17 лютого 1990 року в Ужгороді відбулося установче зібрання обласного культурно-освітнього Товариства підкарпатських русинів (ТПР), статут якого визначав різні напрями культурно-освітньої діяльності: збирання фольклору, дослідження русинської мови, історії тощо. Було сформовано правління організації на чолі з М.Томчанієм. Разом із ним до складу правління з 25 осіб були обрані К.Балог, П.Годьмаш, П.Кампов, М.Михальова, Б.Сливка, І.Турияниця, В.Фединишинець та ін.

Посиленню політизації русинського руху сприяло керівництво Закарпатської області, яке продовжувало заохочувати сепаратистські намагання. Для цього окремі чиновники застосовували технології маніпулювання національною свідомістю. Щоб мати вагомі аргументи для активніших дій, було організовано проведення волевиявлення жителів Закарпаття, які згодом стануть основним мотивом домагання обласним керівництвом внесення змін і доповнень до Конституції України. На VIII позачерговій сесії 20 листопада 1991 р. дискутувалося формулювання статусу Закарпаття. У тексті бюлетеня для голосування запропоновано замінити слово “автономія” на “самоврядна адміністративна територія”, як і було узгоджено на зустрічі з кандидатом у Президенти Л.Кравчуком. Таким чином, текст (пункт 3 рішення від 31 жовтня) було сформульовано так: “Чи бажаєте Ви, щоб Закарпаття отримало з закріпленням у Конституції України статус спеціальної самоврядної адміністративної території як суб'єкта в складі незалежної України і не входило в будь-які інші адміністративно-територіальні утворення?” [5, 321]. Результати голосування засвідчили переконливу орієнтацію закарпатців на українську державність. За незалежність України проголосувало 92,6% виборців, а 60% віддали свій голос за першого Президента України Л.Кравчука. Переважна більшість населення висловилися за статус Закарпаття як спеціальної самоврядної адміністративної території. Однак такі настрої населення були зумовлені широко обговорюваною на той час концепцією адміністративно-територіальної реформи. Одним з її варіантів передбачалось об'єднання Закарпатської й Львівської областей, звичайно, із центром у Львові.

Отже, партійно-номенклатурна еліта вміло застосувала прагнення жителів Закарпаття, зокрема русинів, до своєї ідентичності, а населення Закарпаття тільки сприйняло ту лінію, яку вміло їм нав'язували в протистоянні з новою демократичною, націонал-патріотичною силою.

Процесу політизації русинського питання протистояла участь прогресивно налаштованих громадських організацій області, таких як Закарпатське обласне товариство української мови ім. Т.Шевченка, Закарпатська обласна організація Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т.Шевченка, що вели роз'яснювальну роботу та рекомендували не піддаватися на такого роду провокації [3, с. 92]. Однак на хвилі етнічного ренесансу може виникати етнічний націоналізм, і лідери, які його сповідують, нерідко виступають за створення територіальних автономій, а інколи й за відокремлення. Тут важливо не ототожнювати прагнення здобути умови для всебічного етнокультурного розвитку з нагнітанням політичної істерії.

Ідеологи неорусинства та представники нечисленних русинських громадських організацій ще сьогодні продовжують у своїх заявах і деклараціях домагатися визнання русинів Закарпаття окремим народом. На Закарпатті ж таким чином було реабілітовано політичне русинство. В умовах розвалу СРСР це прислужилося тим політичним силам, які сповідували партикулярні інтереси й роздмухували сепаратистські настрої серед населення області. Так провокувалося напруження міжетнічних стосунків та становлення ситуативно спровокованого “політичного русинства”.

Важливим чинником ренесансу русинської ідентичності слід вважати конструктивістську діяльність етнічних лідерів. Історичний досвід та етносоціологічні дослідження свідчать, що результативні лідери могли мобілізувати маси лише в тому разі, якщо були відповідні передумови, якщо група усвідомлювала конкретні інтереси, декларовані лідерами. З урахуванням цих обставин та уявлень про роль етнічних лідерів пріоритетними в процесі наших подальших досліджень є виявлення історичних, соціальних, політичних, економічних і соціально-психологічних передумов, що можуть стати маркерами їхньої діяльності. В основу конструктивістського підходу до узагальнення діяльності етнічних лідерів покладено тезу, що для етнічного самовизначення необхідна не тільки наявність природних ознак, а й певні ідеологічні конструкції, які породжуються свідомою діяльністю інтелектуальної еліти – письменників, учених, політиків. Етнічність як почуття спільності зі своїм народом стає знаряддям досягнення вузьким колом лідерів здебільшого особистих, інколи навіть сумнівних цілей. Історична практика свідчить переважно про перекручення первинних цілей лідерів національного руху в процесі реалізації їх доктрин.

На Закарпатті час від часу активісти так званого “політичного русинства” активізують свою діяльність, і це спричинює загострення етнополітичної ситуації в Україні. Теоретичною підставою бажаної окремими русинськими лідерами автономізації є напрацювання про окремішність русинів Павла-Роберта Магочія, до окремих зі своїх публікацій він навіть додає карту їхньої батьківщини – “Русинія”. Розроблена П.-Р.Магочієм “програма захисту русинів” шляхом тиску міжнародної громадськості на урядові кола України, поглиблення розколу українських громад у сусідніх країнах і створення автономної республіки Підкарпатська Русь до останнього часу обговорювалась і доповнювалась на світових конгресах русинів. В Україні П.-Р.Магочія вважають духовним лідером і промоутером сепаратистськи налаштованих так званих карпаторосів, що ідентифікують себе окремим, четвертим після росіян, українців та білорусів східнослов'янським народом, таким собі “народом нізвідки”.

Вісімнадцятого вересня 2012 року в Івано-Франківську відбулася презентація нової книжки Павла-Роберта Магочія “Україна: історія її земель та народів” (працю вже двічі було видано англійською, презентувався переклад другого, суттєво переробленого порівняно з першим виданням) [6], що була опублікована в Ужгороді у видавництві Валерія Падяка. Щодо нової своєї праці, автор визнає, що, “досліджуючи історичні факти, що лягли в її основу, виходив із того, що українці не є єдиним корінним народом України. Поряд з ними корінними народами є також поляки, євреї, карпатороси тощо. Можливо, саме тому принципово відмовився від вживання у своїй науковій розвідці термінів “національні меншини” та “титульна нація”, бо переконаний, що ХХІ століття не є століттям національних держав. Цю думку вперше оприлюднив у своїй статті “Кінець національних держав” ще наприкінці 80-х років минулого століття...” У контексті сказаного виникає запитання: чому він надає стільки уваги національному питанню, якщо є таким “космополітом”? Під час презентації своєї нової книжки для українських читачів п. Магочій словом не обмовився про те, що є не тільки почесним головою “Общества подкарпатских русинов”, зареєстрованого 20 лютого 1990 року за прямою вказівкою Закарпатського обкому КПУ, а й ідеологом політичного неорусинства, покликано-го послабити та дезінтегрувати український народ у період розпаду СРСР.

Варто зазначити, що під час презентації книжки “Україна: історія її земель та народів” в Івано-Франківську професор П.-Р.Магочій був не вельми багатослівним. Парируючи доволі делікатні запитання науковців Володимира Кафарського, Володимира Великочия та Івана Монолатія про не зовсім наукове обґрунтування існування карпаторусинського народу, гість із Торонто лише сказав: “Чому маленька спільнота люксембуржців на заході Європи має право на свою національну самоідентифікацію, а карпаторусинам, які компактно проживають у самісінькому центрі цього континенту, ви у такому праві відмовляєте?...” Отож тезу про “постнаціональний світ” професор застосовує вибірково. Не було відповіді й на запитання про політичне русинство, до якого президент Світового конгресу русинів має якнайбезпосереднішу причетність, і про його ставлення до діяльності свого давнього приятеля – священика УПЦ Московського патріархату з Ужгорода отця Д.Сидора, який закликав українську владу повернути Закарпаттю статус автономної республіки та публічно заявляв про нібито насильницьку українізацію карпаторусинів, яких після приєднання цієї області до СРСР документально ідентифікували як українців.

Громадськість Івано-Франківська не залишилася осторонь такого стану речей і голова Івано-Франківської міської організації Націоналістичного руху України засудив виступи проти цілісності України в офіційному листі на ім'я голови обласної Ради п. О.Сича, голови ОДА М.Вишиванюка, керівника СБУ по Івано-Франківській області п. Г.Грищенка, прокурора О.Каліфіцького та ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника І.Цепенди, у якому вимагав від влади “дати правову оцінку діям” організаторів презентації, бо “саме із таких “незначних”, як на перший погляд, так званих наукових презентацій і досліджень запускаються сценарії братовбивчих воєн та конфліктів і закликав владу Івано-Франківської області оголосити п. Магочія персоною нон-грата в Івано-Франківську.

Такі ж презентації відбулися на історичному факультеті Київського національного університету ім. Т.Шевченка, в Українському католицькому університеті у Львові та інших наукових установах України. Зокрема, у Львові професор Магочій говорив, що видання є першою історією України: “Дотепер, по суті, всі існуючі історії України мали помилку в назві, оскільки вони насправді є історіями українського народу, але не історіями території, яку охоплює сучасна держава Україна. Саме в цьому сенсі ця книга є першою історією України, яка намагається змалювати розвиток всіх народів та культур, які коли-небудь проживали в Україні”. У своїй книзі він розглядає росіян, поляків, євреїв та представників інших народів як невід’ємну частину української історії, а не як супротивників етнічних українців в їх власній віковій боротьбі за національне визволення. Присутні не погоджувалися з думкою Магочія, зокрема, у дискусії історик Ігор Сковчиляс зауважив, що “поліетнічна історія є чимось новим і несподіваним для українського суспільства. Професійне середовище загалом не готове до сприйняття цього нового бачення історії України.

Проте на сайті видавництва та в різного роду ЗМІ ознайомлення з книжкою П.-Р.Магочія подається як грандіозний всеукраїнський тур, під час якого видавництво презентувало в чотирнадцяти наукових центрах на сході, півдні, у центрі та на заході держави нове видання. Подавалися також неправдиві відомості, що презентації наукового видання, що відбулися за участю автора, а також керівництва інституцій – ректорів і проректорів, завідувачів кафедр, провідних фахівців – пройшли на високому рівні в університетах та інститутах Харкова, Полтави, Запоріжжя, Миколаєва, Одеси, Львова, Острога, Києва, Сімферополя, Чернівців, Івано-Франківська та Ужгорода й зібрали чималу аудиторію шанувальників історії, супроводжувались увагою місцевої преси, радіо та телебачення. Однак про суть справжніх дискусій на зустрічах з П.-Р.Магочієм не повідомляється.

Іншим активним діячем політичного русинства на Закарпатті в сучасності є настоятель кафедрального храму Української православної церкви Московського патріархату о. Д.Сидор, голова Союму підкарпатських русинів та ініціатор заснування Європейського конгресу підкарпатських русинів. Він виявився не лише “реалізатором” ідеологічних і політичних концепцій П.Магочія та Івана Попа, але перевершив їх і довів до крайнього радикалізму й абсурдності. Так, 28 жовтня 2008 року він скликав у Мукачевому II Європейський конгрес підкарпатських русинів. Делегати конгресу дали урядові України ультиматум: якщо він до 1 грудня 2008 року не надасть русинам автономію, то вони проголосять самостійну державу – “Республіку Підкарпатська Русь” під “покровительством Росії” [7, с.354]. Оскільки уряд України не виконав ультиматуму, його автори й справді 2 грудня 2008 року проголосили Закарпатську область України самостійною державою з її самозваним урядом, парламентом, міністрами, депутатами, державним гербом, гімном тощо.

Отець Д.Сидор визнає, що був одним з організаторів проведення 25 жовтня 2008 року в м. Мукачеве II Європейського конгресу підкарпатських русинів, на якому було прийнято звернення до Закарпатської обласної Ради й офіційного Києва реалізувати результати Всеукраїнського референдуму. Управління СБУ в Закарпатській області порушило 5 листопада 2008 року проти нього кримінальну справу № 499 за ознаками злочину, передбаченого ст.110 КК України, – заклики до відокремлення Закарпаття від України. Справа № 499 у вересні 2009 року була направлена до Закарпатського апеляційного суду, який ще в травні 2011 року повністю її розглянув, однак вирок не був винесений. Поки кримінальна справа не мала завершення, о. Д.Сидор і далі давав антиукраїнські інтерв'ю закордонним засобам масової інформації, а в них відверто говорив, що Україна повинна розпастися й на її руїнах мають виникнути нові держави, передовсім “Підкарпатська Русь”. Проте кримінальна справа завершилася вирокком Апеляційного суду Закарпатської області щодо русинського сепаратиста Д.Сидора – три роки позбавлення волі з призначенням іспитового терміну на два роки й зобов'язанням не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу виконавчої інспекції [9, р.255].

Незважаючи на те, що лідери русинського руху досить активно й агресивно поширюють свої плани та намагаються втілити амбіції, більшість українців-русинів Закарпаття нейтрально сприймають ці намагання. Загалом невисока активність русинів у змаганнях за підвищення свого політико-правового статусу, за доступ до владних ресурсів пояснюється відсутністю специфічних інтересів і потреб, на ґрунті яких могли б виникнути непримиренні протиріччя. Адже традиційно саме через особливий статус і гарантований ним доступ до влади етнотрупи намагаються забезпечити свій інтерес. Статусний конфлікт майже завжди є логічним продовженням ресурсного конфлікту, засобом реалізації прагматичного інтересу. Політична діяльність, що проводиться в цьому напрямі керівниками окремих національних громадських об'єднань України, є більше виявом їхніх персональних інтересів, ніж інтересів відповідних спільнот. Проблема групового статусу актуалізується організованими структурами та лідерами передовсім тих груп, для яких особливо гостро стоїть забезпечення матеріальних потреб, а оскільки в проблеми “політичного русинства” немає прямої залежності між матеріально-ресурсними інтересами етнічної спільноти та її статусом, статусний конфлікт не відбувається. Тому й має місце провал “політичного русинства”, лідери якого пропагують серед закарпатських русинів тезу про їхню неукраїнську ідентичність і вимоги надання на цій підставі Закарпаттю статусу автономії.

А поліетнічність усіх регіонів України дає підстави для вибору однієї з двох можливостей найповнішого задоволення потреб етнічних меншин – за територіальним і за персональним принципом. Певні натяки на реалізацію такої моделі політики останнім

часом можна помітити в нашому суспільно-політичному житті. Сучасне політичне русинство – це штучно інспірована провокація, спрямована на роздмухування міжнаціонального конфлікту з урахуванням геополітичного фактора.

Серед соціально-економічних чинників політизації питання про русинську ідентичність можна виокремити прагнення до економічної самостійності. Однак ані за рахунок транзиту газу, ані туристичний потенціал, ані лікувальний, ані використання лісових масивів не можуть забезпечити Закарпаттю самостійне існування. Іншим чинником загострення русинського питання є вимога жителів вільної економічної зони й участі Закарпаття в проекті Карпатського Єврорегіону.

Таким чином, можемо констатувати, що до політичних чинників актуалізації питання про русинську ідентичність можна віднести: створення громадських організацій на території Закарпаття; активну політичну діяльність русинських рухів поза межами краю; сприяння автономістським прагненням частини русинів на референдумі 1 грудня 1991 р.; можливість створення політичних партій і популістські заклики їх лідерів (наприклад, утворення в 1993 р. Тимчасового уряду Підкарпатської Русі). Чи не найголовнішим чинником провокування русинського питання стало лояльне ставлення до сепаратистських прагнень органів місцевого самоврядування, зокрема, Закарпатської обласної Ради (приміром, неодноразові звернення до Верховної Ради України з вимогами визнати національність “русин”) і Закарпатської державної адміністрації (ініціативи голови облдержадміністрації В.Балоги були спрямовані на консолідацію та пожвавлення сепаратистського руху). Також важливим чинником загострення цієї проблеми є асимілятивна політика держав-сусідів, де живуть русини-українці, а саме: Польщі, Румунії, Чехії, колишньої Югославії, Молдови.

1. Панчук М. До питання політичного русинства / М. І. Панчук // Віче. – 2010. – С. 159.
2. Відомчий архів Закарпатської обласної державної адміністрації, ф. 195, оп. 14, спр. І. Засідання IV сесії обласної Ради народних депутатів XXI скликання від 18 грудня 1990 р., 251 арк.
3. Марчук Н. В. Політизація діяльності громадських організацій етнічних меншин як чинник етноконфліктних ситуацій / Н. В. Марчук // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2008. – Вип. 41 – (Підсерія “Курасівські читання”). – С. 90–102.
4. До Верховної Ради Української РСР, до громадян Ужгорода : Звернення позачергової сесії Ужгородської міської Ради народних депутатів // Карпатський край. – 1991. – 21 серп. – С. 2.
5. Закарпаття 1919–2009 років : історія, політика, культура (україномовний варіант українсько-угорського видання) / за ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. – Ужгород : Поліграфцентр “Ліра”, 2010. – 720 с.
6. Магочі П.-Р. Україна: історія її земель та народів / П.-Р. Магочі. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2012. – 620 с.
7. Закарпаття в етнополітичному вимірі / кер. авт. кол. М. Панчук. – К. : ІПЕД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 682 с.
8. Майборода О. Нас поки рятує те, що від Закарпаття до Росії дуже велика відстань / О. Майборода // Український журнал. – 2009. – № 1.
9. Marchuk N. Nacionalna samosvijest u kontekstu nastanka ukrajinske politicke nacije / N. Marchuk // Zakarpats'ka Ukrajina : povijest – tradicija – identitet. – Zagreb, 2013. – P. 251–263.

Рассматриваются внутренние условия процесса политизации русинской идентичности. Аргументируются политические и социально-экономические факторы активизации русинского вопроса на территории Закарпаття.

Ключевые слова: политизация идентичности, русины, политические факторы, социально-экономические факторы.

The article describes the internal conditions of the process of politicization of rusyn identity, actual political and socio-economic factors of enhance rusyn question in Transcarpathia.

Keywords: the politicization of identity, ruthenians, political factors, socio-economic factors.